

SUMMARY

Lymareva Y. The course «History and methodology of physics» in the pedagogical university.

In the article the analysis of content and location of the course «History and methodology of physics» in the program of pedagogical higher education is made. Based on the analysis and practical experience problems of teaching the course and the importance of variable approach to the organization of its study are revealed. The course refers to the variable components, so is perceived as an overview, and additional students, a corresponding relation to its study. The second problem of the course is its humanitarian aspect. This is a factor that reduces the activity of the students and their conscious approach to the study. The study “History and methodology of physics” planned program for the graduate students. This greatly complicates the study. Most of the students in the last years try to work in their specialty, and therefore miss a large part of the course.

We propose a remote approach to the study. Experience shows that it is fully justified. Independence, cooperation and individual approach fully define the maximum range of competencies and skills that can be acquired during the course of study. During the study course, the student has to prepare six individual tasks submitted by themes targeted simultaneously to study the course “History and methodology of physics” and to improve the professional qualities of the future teacher. The main advantages of the remote approach to the study of the course are time saving, easy approach to self-education, possibility of an unlimited number of consultations of the teacher.

There are the following main advantages offered by the organization of study courses: unlimited in time and training consultations, ability to work exclusively with the individual teacher, simultaneous practical application in the educational process of school and no need to summarizing lectures, a clear presentation of the plan of independent work, the skills of effective preparation for public speaking, presentation material most clear and helpful, the skills of independent search of material and the invention of the highlights, the conscious use of the material in the classroom and the use of historical arguments of expediency in the learning process, education organization, the importance of following the plan of studying these topics and deadlines of all stages of independent work, ability to exchange remotely, useful information with colleagues: it facilitates teacher-student preparing for lessons and enhances the effective preparation of the sessions.

A variety of reporting forms is aimed solely at improving the educational experience of future teachers of physics.

Key words: *methodology, expertise, distance learning, autonomy, cooperation, individual approach, personality, physics, history, teacher.*

УДК 378.1:37.013.42

С. А. Лисенко, І. М. Веретенко
Українська інженерно-педагогічна академія

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розкриваються основні особливості професійної підготовки соціальних педагогів щодо діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах у сучасних умовах, які характеризуються погіршенням долі сотні тисяч людей у зв'язку з анексією Криму та військовою агресією на Донбасі. Наслідком цих жахливих подій

стали: велика кількість переселенців, зростання кількості дітей, що пережили втрату рідних, близьких, друзів, житла; нервові зриви, стреси, а, можливо, й інвалідність. Всі ці чинники актуалізували необхідність доповнення змісту професійної підготовки соціальних педагогів.

Перед соціально-педагогічною наукою та практикою постає низка нових завдань: вивчити нові тенденції співробітництва в соціальній, соціально-педагогічній та волонтерській сферах; оперативно внести відповідні зміни у зміст теоретичної та практичної підготовки соціальних педагогів; надати перевагу практичній підготовці соціальних педагогів, впроваджуючи ті інноваційні технології, які зародилися за останній час у соціально-педагогічній діяльності та волонтерському русі у процесі вирішення нагальних потреб країни.

Ключові слова: соціальний педагог, професійна підготовка, соціально-педагогічна робота, діти, учнівська молодь.

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві відбуваються суперечливі та складні трансформації в політичній, економічній, правовій, культурній та соціальній сфері. З огляду на події, що відбуваються в Криму та на Донбасі, ми можемо стверджувати про зростання кількості дітей, які опинились у складних життєвих обставинах (відсутність житла чи роботи в батьків; вимушене переселення тощо); дітей з особливими освітніми потребами, дітей пільгового контингенту (діти з малозабезпечених сімей, з сімей загиблих військовослужбовців, сімей учасників АТО, інваліди, з сімей переселенців). Вважаємо, що професійним завданням соціальних педагогів у загальноосвітньому навчальному закладі щодо цих дітей та учнівської молоді є покращення фізичного, психічного й соціального здоров'я особистості, створення сприятливих умов в освітньо-виховному середовищі закладу для розвитку їхніх здібностей та самореалізації, надання дітям та їхнім батькам кваліфікованої соціально-педагогічної підтримки. Тому при підготовці соціальних педагогів до успішного виконання професійного завдання щодо означених категорій дітей слід керуватися нормативно-правовими документами, зокрема «Концепцією розвитку інклюзивного навчання» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 № 872) [6], основною метою якої є реалізація державної політики щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільство тощо. Важливими керівними актами є Указ Президента України від 18.12.2007 за № 1228/2007 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» [10], у якому наголошується на створенні умов для навчання дітей-інвалідів у неспеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах (за відсутності протипоказань), удосконаленні навчально-матеріальної бази загальноосвітніх навчальних закладів щодо забезпечення освітніх потреб дітей та молоді з інвалідністю, Постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 за № 784 «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп насе-

лення на 2009–2015 рр. «Безбар'ерна Україна» [5]. На виконання рекомендацій цього документу вже з 2009 р. почали включати до навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів теми з питань задоволення потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення, створення належних умов для їхньої життєдіяльності.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні в наукових працях визначено зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності, як-от: теоретичні засади соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю (О. Безпалько, В. Бочарова, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Рижанова, Л. Штефан); особливості соціалізації дітей та молоді в сучасних умовах (Н. Гавриш, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, С. Савченко, П. Плотніков); технології соціально-педагогічної роботи з представниками різних груп (Р. Вайнола, Н. Заверико, Л. Мельник, С. Мукомел, С. Харченко); форми і методи профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі та формування здорового способу життя неповнолітніх (О. Вакуленко, І. Козубовська, В. Оржеховська, О. Пилипенко); зміст та форми соціально-педагогічної роботи з сім'єю як провідним інститутом соціалізації особистості (Т. Алексеєнко, В. Бондаровська, Л. Буніна, Т. Говорун, В. Кравець, І. Трубавіна); організаційно-методичні основи діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, дитячих і молодіжних організацій (М. Баяновська, Ю. Жданович, О. Кузьменко, Ю. Поліщук, С. Толстоухова) та ін.

Концептуальні проблеми, питання теорії та практики професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери розглянуті в дослідженнях А. Василюк, Г. Борозної, М. Галагузової, Н. Гарашкіної, В. Гриньова, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, М. Євтуха, С. Золотухіна, О. Карпенко, І. Ковчиної, С. Когут, С. Марченко, І. Миновича, Н. Пихтіної, А. Троцько та інших учених. У низці наукових робіт висвітлюються особливості формування готовності до соціально-педагогічної діяльності з позиції профільного навчання (О. Воронова, М. Малькова, Л. Нікітіна, Л. Смеренчак, О. Тютюнник, М. Черкесова, Н. Шпиг), різних складників процесу професійної соціально-педагогічної підготовки у ВНЗ (В. Багрій, З. Бондаренко, О. Гутник, Л. Боднар, О. Коваль, В. Поліщук, В. Сластьонін, М. Трухан, О. Тютюнник, З. Фалинська та ін.).

Разом із тим, як показав аналіз наукових праць, проблема дослідження підготовки соціальних педагогів і внесення змін до її змісту відповідно до мінливих умов життя залишається актуальною. Адже існує гостре протиріччя між потребами суспільства в соціальних педагогах, підготовлених до вирішення професійних завдань у сучасних умовах існування і недостатньою розробленістю теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки соціальних педагогів до соціально-педагогічної роботи в сьогоdnішніх складних реаліях.

Мета статті. У статті розглядаються особливості підготовки соціальних

педагогів до соціально-педагогічної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі відповідно до викликів сучасності.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку українського суспільства не можна залишити поза увагою нестабільну динаміку соціально-економічного та політичного розвитку: кризові явища в усіх секторах життєдіяльності країни; військові дії на Сході України, які приводять до глобального погіршення гуманітарно-соціальних умов як на цій території, так і в країні в цілому; наростання агресії в суспільстві та збільшення конфліктів соціального характеру; розповсюдження корупції у владних та керівних структурах, що укріплює недовіру до влади та невпевненість у суспільстві; зростання безробіття серед дорослого населення та молоді; збільшення числа безпритульних дітей, наростання пияцтва, злочинності, наркоманії та правопорушень серед учнівської молоді; приниження таких соціальних інститутів, як загальноосвітній навчальний заклад і сім'я; розповсюдження бездоглядності, посилення влади вулиці над дітьми; зростання кількості дітей, які потрапляють до в'язниць та психіатричних лікарень; поширення депресивних настроїв у суспільстві та скептицизму в молодіжному середовищі; зростання кількості учнів із числа вимушених переселенців тощо. На психіку та свідомість дітей ці чинники спричиняють більш руйнівну дію, ніж на дорослих, тому відповідальність соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу, який би вмів надати професійну допомогу швидко та правильно, багатократно підвищується, як і підвищується відповідальність ВНЗ за якість його фахової підготовки.

Аналіз наведених визначень указаного поняття іншими вченими (табл. 1) показує, що існує три підходи до усвідомлення сутності й основного призначення соціального педагога: як активного організатора й виконавця соціально-педагогічної роботи з дітьми, молоддю, їхніми батьками, дорослим населенням (О. Безпалько, Л. Міщик, О. Главник та ін.); як «менеджер середовищних впливів» (О. Рассказова та ін.), тобто, управлінець соціально-педагогічної діяльності, яку здійснюють інші суб'єкти (навчальний заклад, педагоги, сім'я, позашкільні виховні заклади тощо); фахівець, що здійснює «посередницьку роль» (І. Зверева, А. Рижанова та ін.) між людиною та соціальним середовищем.

Соціально-педагогічна практика підтверджує, що соціальний педагог здійснює свою професійну діяльність у трьох іпостасях, які визначаються вказаними вище підходами: він і управлінець соціально-педагогічної діяльності, і активний її виконавець, і посередник між особистістю та суспільством.

Таблиця 1

Визначення поняття «соціальний педагог» різними авторами

Пор. №	Прізвище та ініціали автора	Зміст визначення «Соціальний педагог ...»
1.	О. Безпалько	... – це спеціаліст, який організовує соціально-педагогічну роботу з дітьми, молоддю та дорослими в різних соціокультурних середовищах (сім'я, навчальний заклад, трудовий колектив, дитячі та молодіжні об'єднання, клуби тощо) з метою створення для них сприятливих умов соціалізації» [1, 15]
2.	Л. Міщик	... є професійним працівником соціуму, фахівцем з виховної роботи з дітьми, їхніми батьками, дорослим населенням у сімейно-побутовому мікросередовищі та його оточенні; з підлітками, молодіжними групами та об'єднаннями з організації культурно-дозвілєвої, фізкультурно-оздоровчої, трудової, ігрової та інших видів діяльності, групового спілкування, технічного, художнього та інших видів творчості дітей і дорослого населення в соціумі» [3]
3.	А. Малько (Рижанова)	... – це фахівець із соціального виховання, який здійснює посередницьку роль між людиною та соціальним середовищем з метою їхнього духовного розвитку та гармонізації їхніх відносин на особовому; міжособовому та надособовому рівнях [9, 59–60]
4.	Соціальна робота і соціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник	... – спеціаліст, зайнятий у сфері соціальної роботи або освітньо-виховної діяльності, здійснює посередницьку роль між освітніми закладами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їх взаємодію, об'єднує зусилля з метою створення в соціальному середовищі умов для всебічного розвитку дітей, підлітків, молоді як особистостей, їхнього благополуччя в соціумі»
5.	О. Главник	... – фахівець із виховної роботи з дітьми, підлітками, молоддю, дорослими, який покликаний створювати сприятливі соціальні, навчально-виховні умови для розвитку й соціалізації особистості; це спеціаліст, який зайнятий у сфері соціально-педагогічної роботи або освітньо-виховної діяльності; він організовує взаємодію освітніх та позашкільних закладів та установ, сім'ї, громадськості з метою створення в соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їхнього всебічного розвитку» [7]
6.	О. Рассказова	... – є «менеджером» середовищних впливів на особистість, який здійснює посередництво між різними фахівцями та соціальними інститутами з метою створення в суспільстві умов для сприяння становленню та розвитку людини, групи, соціуму» [8, 9]

Ураховуючи вищезазначену характеристику сьогодення та основні підходи щодо діяльності соціального педагога, звертаємо увагу на посилення педагогічних, психологічних, соціологічних, методологічних, культуроло-

гічних, історичних, економічних, правових, екологічних, валеологічних та інших знань при підготовці цього фахівця у ВНЗ. Не менш важливими є знання, які допомагають здійснювати волонтерську роботу, яка серйозно активізувалась у 2014 р., і метою якої стала допомога Військовим Силам України, переселенцям, дітям, батьки яких воюють за долю України чи загинули в ході антитерористичної операції. Соціальний педагог повинен сприяти у вирішенні питання влаштування дитини в школу, професійної орієнтації батьків дітей-переселенців, надавати роз'яснення, де знаходяться установи, до яких можна звернутися за допомогою. У даному разі він виступає в ролі представника держави і є водночас посередником між клієнтом і державою. Крім особистої волонтерської роботи соціальний педагог має організовувати волонтерський рух серед дітей та учнівської молоді. Ми погоджуємося з думкою Т. Лях, що участь молодих людей у волонтерському русі дає їм змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проектах та програмах соціально-педагогічної спрямованості [2]. Так, до типових видів діяльності школярів-волонтерів належать: допомога онкохворим дітям (збір коштів на лікування), людям похилого віку та інвалідам (забезпечення продуктами харчування, приведення до порядку житла тощо); робота з дітьми й молоддю в дитячих садках, школах, групах вільного часу, молодіжних клубах (організація свят, змагань); організація патронажу ветеранам та інвалідам Великої Вітчизняної війни та учасникам різних воєнних операцій; допомога сім'ям, які знаходяться в зоні антитерористичної операції (збір літератури, підручників, іграшок, одягу та взуття, коштів на продукти харчування, засобів гігієни тощо); допомога військовослужбовцям, які знаходяться в зоні бойових дій (збір коштів на різні матеріальні й військові потреби: від продуктів харчування до військового обмундирування), виготовлення листівок, поздоровлень, оберегів, підготовка та проведення концертних програм тощо).

Таким чином, перед педагогічною наукою та практикою постає низка нових завдань: вивчити та узагальнити нові тенденції, які виявилися у співробітництві різних суб'єктів соціальної, соціально-педагогічної та волонтерської роботи; окреслити шляхи співпраці соціальних педагогів (а також педагогічних і учнівських колективів, з якими вони працюють) з волонтерським рухом та соціальними службами; оперативно внести відповідні зміни у зміст теоретичної та практичної підготовки соціальних педагогів. Особливо мають збагатитися методична і технологічна база фахової практики, стажування в межах спеціалізації, лабораторних, практичних та курсових робіт, «що поєднуються з елементами практики концептуально, змістовно й організаційно» [4]. Звичайно, для цього можна використовувати традиційні методи в поєднанні з новітнім змістом: запрошення соціальних робітників, психологів, які працюють з переселенцями, дітьми з окупованих

територій, воїнами, які зазнали поранень, стали інвалідами – для участі в семінарах, практичних заняттях, практичних конференціях.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Події новітньої історії України вимагають підвищення відповідальності за якість підготовки соціальних педагогів та оперативне внесення змін до навчальних програм, насамперед, до практичної її частини. Педагогічна наука та практика має вирішити низку нових завдань: вивчити й узагальнити нові тенденції, які виявилися у співробітництві різних суб'єктів соціальної, соціально-педагогічної та волонтерської роботи; окреслити шляхи співпраці соціальних педагогів з волонтерським рухом та соціальними службами в нових умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – соціальна педагогіка / Т. Л. Лях. – К., 2008. – 306 с.
3. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти : монографія / Л. І. Міщик ; відп. ред. Л. Г. Коваль. – Запоріжжя : Промінь, 1997. – 370 с.
4. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / З. З. Фалинська. – Львів, 2006. – 284 с.
5. Постанова КМУ Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна» № 784 від 29 липня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/784-2009-%D0%BF>
6. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» № 872 від 15 серпня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>
7. Професія – соціальний працівник / Упоряд.: О. Главник ; за заг. ред. К. Шендеровського, І. Ткач. – К. : Главник, 2006. – 112 с.
8. Робота соціального педагога в школі : навч.-метод. посіб. / Уклад. О. І. Рассказова. – Харків : б/в, 2011. – 82 с.
9. Соціальна педагогіка: конспект лекцій / Укл. А. О. Малько. – Харків : ХДІК, 1998. – Ч. І. Основи соціальної педагогіки. – 59 с.
10. Указ Президента України «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» №1228/2007 від 18.12.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1228/2007>

РЕЗЮМЕ

Лысенко С. А., Веретенко И. М. Особенности профессиональной подготовки социальных педагогов к деятельности в общеобразовательных учебных заведениях на современном этапе.

В статье раскрываются основные особенности профессиональной подготовки социальных педагогов к деятельности в общеобразовательных учебных учреждениях в

современных условиях, характеризующиеся ухудшением судьбы сотни тысяч людей в связи с аннексией Крыма и военной агрессией на Донбассе. Следствием этих ужасных событий стали: большое количество переселенцев, рост числа детей, переживших потерю родных, близких, друзей, жилья; нервные срывы, стрессы, а, возможно, и инвалидность. Все эти факторы актуализировали необходимость дополнения содержания профессиональной подготовки социальных педагогов.

Перед социально-педагогической наукой и практикой возникает ряд новых задач: изучить новые тенденции сотрудничества в социальной, социально-педагогической и волонтерской сферах; оперативно внести соответствующие изменения в содержание теоретической и практической подготовки социальных педагогов; важное место отвести практической подготовке социальных педагогов, внедряя те инновационные технологии, которые зародились в последнее время в социально-педагогической деятельности и волонтерском движении в процессе решения насущных проблем страны.

Ключевые слова: *социальный педагог, профессиональная подготовка, социально-педагогическая работа, дети, учащаяся молодежь.*

SUMMARY

Lysenko S., Veretenko I. *Peculiarities of social pedagogues' training for the comprehensive secondary school activity at the modern life stage.*

Key aspects of social pedagogues' training for the comprehensive secondary school activity at the modern life stage, which are characterized by rapid decline of lives of hundreds of people resulting from annexation of Crimea and military aggression at Donbas, are considered at the article. Subsequent effect of these tremendous events are an increasing number of migrants, children who have lost their parents, relatives, friends, residential space; have suffered from nervous breakdowns, stresses and may be a disability. All these factors actualize the necessity of additional support for social pedagogues' training.

There is a problem of training social pedagogues and making changes to its content in accordance with the life changes. There is an acute contradiction between the needs of society in social pedagogues, trained to solve professional problems in modern conditions of existence and the insufficient development of theoretical and practical aspects of the professional training in the social-pedagogical work in complex realities nowadays.

There are a lot of new problem-solving tasks for social-pedagogical science: to know new tendencies of collaboration in social, social-pedagogical and volunteer spheres; to make alterations for the theoretical and practical preparation content for social pedagogues quickly and effectively; to give the advantage for practical preparation of social pedagogues, implementing the innovative technologies which were originated these days at the social-pedagogical activity and volunteer action in the decision process of country's immediate needs.

It is concluded that events of the newest history of Ukraine require greater accountability for the quality of training of social pedagogues and operational changes in training programmes primarily to the practical part of it. Pedagogical science and practice must address a number of new tasks: to examine and summarize the new trends that have developed in cooperation of different subjects of social, socio-pedagogical and volunteer work; identify ways of cooperation of social workers with the volunteer movement and social services in the new environment.

Key words: *social pedagogues, training, social-pedagogical work, children, teenagers.*